

حرکت

سال اول - شماره ۳ - زمستان ۱۳۷۸

ص ص : ۱۳۵ - ۱۲۳

وضعیت فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های کشور

دکتر فریدون تفتنویس

استادیار دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تربیت معلم

چکیده

با هدف یافتن جایگاه ورزش در اوقات فراغت دانشجویان کشور، لازم بود تا موضوع امکانات و تأسیسات، تشکیلات، برنامه‌ها و همچنین بودجه مربوط به فعالیت‌های فوق برنامه دانشگاه‌های کشور مورد مطالعه قرار گیرد. بدین منظور پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۲۷ سؤال ترکیبی از نوع باز و بسته تدوین و جهت پاسخگویی به معاونت‌های دانشجویی ۳۷ دانشگاه دولتی در سراسر کشور ارسال گردید. ۳۳ دانشگاه (۷۸ درصد) به پرسشنامه مذکور پاسخ دادند و اطلاعات با استفاده از نرم افزار EPIS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق نشان داد که ۷۸ درصد دانشگاه‌ها دارای سالن ورزشی، ۴۸/۵ درصد آنها دارای استادیوم ورزشی، ۳۹/۴ درصدشان دارای زمین چمن فوتبال، ۵۷/۵ درصد آنها دارای زمین روباز والیبال، ۶۹/۷ درصد آنها دارای زمین روباز بسکتبال و ۴۵/۵

درصدشان دارای زمین تنیس می‌باشند.

۳۴ درصد از کل دانشجویان امکانات تفریحی، فراغتی دانشگاه محل تحصیل خود را ضعیف و ۱۸/۹ درصد خوب ارزیابی نموده‌اند. بین ارزیابی دانشجویان از امکانات تفریحی و فراغتی دانشگاه با میزان استفاده دانشجویان از برنامه‌های فوق برنامه دانشگاه رابطه معنی‌داری در حد $\alpha = 0/01$ وجود داشته است. از دیدگاه دانشجویان سومین علت ورزش نکردن نبود امکانات است. در ۱۲ درصد دانشگاه‌ها ساختار تشکیلات فوق برنامه ورزشی در سطح اداره کل و ۵۷/۶ درصد در سطح یک واحد بوده است. در ۳۶/۳ درصد دانشگاه‌ها فوق برنامه‌های ورزشی زیر نظر مستقیم معاونت دانشجویی و فرهنگی بوده است. از مجموع ۵۵۳ نفر نیروی انسانی اداره کننده فوق برنامه ورزشی ۳۳ دانشگاه مورد مطالعه، ۴۱۶ نفر در بخش فوق برنامه ورزشی و ۱۳۷ نفر در بخش فوق برنامه غیر ورزشی مشغول به فعالیت بوده‌اند که نشان دهنده اهمیت و وسعت فعالیت‌های ورزشی در برنامه‌های فوق برنامه دانشگاه‌هاست.

پیشنهاد‌های دانشجویان برای فعال‌تر کردن فوق برنامه دانشگاه‌ها، استفاده از نیروهای انسانی متخصص و متعهد، فراهم نمودن بودجه و امکانات بیشتر و مشارکت بیشتر دانشجویان بوده است.

واژه‌های کلیدی

فوق برنامه ورزشی - دانشجویان - دانشگاه - تأسیسات - برنامه‌ها - بودجه.

مقدمه

نگاهی به ساختار دانشگاه‌های بزرگ و معتبر در سطح جهان نشان می‌دهد که وجود تأسیسات و امکانات ورزشی از اهمیت بالایی برخوردار است. ساخت اماکن ورزشی بودجه قابل توجهی را طلب می‌کند، بنابراین اگر در دانشگاه‌ها به این امر توجه می‌شود باید علت را در فلسفه وجودی تربیت بدنی جستجو نمود. تربیت بدنی بخش جدایی ناپذیر تعلیم و تربیت است. تردیدی نیست که بدون توجه به تربیت جسمانی، امر تعلیم و تربیت ناقص خواهد ماند، به همین علت در بسیاری از دانشگاه‌ها، گروه‌های تربیت بدنی وابسته به دانشکده‌های تعلیم و تربیت است. برای توجه و رسیدگی به فعالیت‌های بدنی، چه به صورت وجود دانشکده‌های تربیت بدنی و تربیت کاردان، کارشناس، کارشناس ارشد و

دکتری و چه به صورت، واحدهای عمومی تربیت بدنی برای دانشجویان سایر رشته‌ها و چه به صورت امکان برگزاری برنامه‌های فوق برنامه‌های ورزشی دانشگاه‌ها (مسابقات ورزشی، آموزشی آزاد و استفاده از اماکن ورزشی، لازم است به امکانات و تأسیسات، نیروی انسانی متخصص، بودجه و برنامه توجه داشت. مطالعه امکانات و فعالیت‌های موجود فوق برنامه‌های ورزشی در دانشگاه‌ها، می‌تواند مبین میزان توجه و اهمیتی باشد که نظام آموزش عالی بر توسعه قابلیت‌های جسمانی و حرکتی دانشجویان قائل است. اگر مسئولین در دانشگاه به اهمیت ورزش و فعالیت‌های بدنی دانشجویان در دوران جوانی و با توجه به فشارهای درسی و تخصصی و روزمره زندگی بخوبی واقف باشند، در آن صورت است که برای توسعه برنامه‌های تربیت بدنی و تکمیل تأسیسات لازم ورزشی در دانشگاه، برنامه‌ریزی و تلاش خواهند نمود. توزیع تأسیسات ورزشی در دانشگاه‌ها و تفاوت میزان توجه مسئولین دانشگاه‌ها به ورزش، وضعیت مختلفی را به وجود آورده است. اگر همه دانشجویان ناگزیر به گذراندن ۲ واحد درس تربیت بدنی در طول مقطع تحصیلی کارشناسی هستند، لازم است امکانات ورزشی نیز به شکل مناسب و برای رشته‌های مختلف ورزشی در درس تربیت بدنی ۲ وجود داشته باشد. در عین حال کاستیها و کمبودهای فعالیت‌های ورزشی دانشجویان در فعالیت‌های فوق برنامه ورزشی دانشگاه تا حدودی جبران شود که در آن صورت نیز لازم است تأسیسات و امکانات، بودجه، نیروی انسانی و مشارکت دانشجویی وجود داشته باشد. سؤال این است که آیا همه دانشگاه‌ها دارای امکانات لازم هستند؟ عدم وجود اطلاعات کافی در این زمینه و به طور کلی موضوع فعالیت‌های فوق برنامه در دانشگاه‌ها، موجب گردید تا برای نخستین بار این بخش از فعالیت‌های دانشگاه‌های کشور مورد مطالعه قرار گیرد.

محقق تاکنون تحقیقی در زمینه فعالیت‌های فوق برنامه دانشگاه‌های کشور نیافته است. در خارج از کشور نیز تحقیقات در این زمینه بسیار نادر است. یکی از تحقیقاتی که مشخصاً به موضوع فعالیت‌های فراغتی ورزشی کالج‌ها پرداخته و فوق برنامه ورزشی (Intramural) را از جهات مدیریت و امکانات و رشته‌های ورزشی مورد بررسی قرار داده است، رساله دکتری جان رزنیک (Reznik, ۱۹۷۲) می‌باشد. او اعلام می‌نماید که در ۷۵ درصد از کالج‌ها امکانات و تأسیسات لازم فوق برنامه وجود ندارد. علت عدم وجود برنامه‌های فوق برنامه ورزشی در ۴۳ کالج، کمبود امکانات و تأسیسات می‌باشد. بودجه فعالیت‌های فوق برنامه اکثر کالج‌ها، از بودجه جداگانه‌ای است که معمولاً جهت پرداخت حق داورها، جوایز و ابزار و وسایل هزینه می‌شود. دانشجویان در رشته‌های پُرطرفداری چون بسکتبال، فوتبال آمریکایی، والیبال و سافت بال فعالیت می‌کنند. ۸۰ نوع فعالیت فراغتی برای پسران، ۶۲ برنامه فراغتی

مختلط، ۴۲ برنامه فراغتی برای اساتید و کارکنان وجود دارد. بسکتبال برای پسران و والیبال برای دختران بیشترین طرفدار را دارد. او اضافه می‌کند که از بین ۲۳۶ مؤسسه آموزشی تنها ۶ مؤسسه دارای مدیر فوق برنامه تمام وقت بوده‌اند (۹).

در تحقیقات داخل کشور اگر چه مستقیماً تأسیسات و امکانات بخش فوق برنامه دانشگاه‌ها مورد بررسی قرار نگرفته ولی هاشم کوزه چیان (۱۳۷۴) در ارزیابی عوامل آموزشی دانشکده‌های تربیت بدنی اعلام می‌نماید که اغلب دانشکده‌های تربیت بدنی از لحاظ امکانات آموزشی بویژه امکانات مربوط به آموزش دروس عملی، وضعیت مناسبی ندارند (۵). نجف آقایی (۱۳۷۶) نیز در تحقیقی تحت عنوان بررسی وضعیت آموزشی رشته تربیت بدنی از دیدگاه دانشجویان، اعلام می‌کند که ۴۹ درصد دانشجویان نسبت به کمیت و کیفیت تأسیسات و تجهیزات آموزشی و ورزشی دانشکده‌های تربیت بدنی نگرش مثبت و ۵۱ درصد نگرش منفی داشته‌اند (۱). این تحقیق نخستین تحقیق در سطح دانشگاه‌های کل کشور بوده‌است که به موضوع امکانات فوق برنامه ورزشی دانشجویان در زمینه‌های مختلف پرداخته است.

روش تحقیق

تحقیق انجام شده از نوع تحقیقات میدانی و توصیفی و با استفاده از پرسشنامه بود که با توجه به شناخت نسبی امکانات و تأسیسات ورزشی، تشکیلات و ساختار و برنامه‌های رایج دانشگاه‌ها تهیه و تنظیم گردیده بود. به منظور بررسی روایی محتوایی، این پرسشنامه به شش تن از اساتیدی که با فوق برنامه‌های دانشگاه‌ها آشنایی داشتند داده شد تا درباره محتوا و سؤال‌ها اظهار نظر نمایند. پس از انجام تغییرات و اصلاحات به دو دانشگاه ارسال گردید تا به شکل آزمایشی به اجرا گذاشته شود و پس از بازگشت و حصول اطمینان از صحت و قابل پاسخگو بودن سؤال‌ها مورد استفاده قرار گرفت. پرسشنامه شامل ۱۲ صفحه، ۱۰ جدول و در مجموع ۲۷ سؤال پیرامون متغیرهای زیر بوده است:

بودجه سرانه فوق برنامه ورزشی و غیرورزشی، امکانات و تأسیسات ورزشی (۱۹ مورد)، سطح تشکیلاتی فوق برنامه‌های ورزشی و غیرورزشی و سلسله مراتب سازمانی، پست‌ها (با تصدی و بلا تصدی)، تعداد نیروی انسانی، انواع فعالیت‌های فوق برنامه، برنامه‌های اجرا شده، فعالیت‌های ورزشی موجود در فوق برنامه، رشته‌های ورزشی پُرفردار در فوق برنامه به تفکیک جنس، برنامه‌های ورزشی آموزشی، تمرینی غیر قهرمانی، تمرینی قهرمانی و تعداد شرکت کنندگان (مشارکت

دانشجویی)، میزان موفقیت فعالیت های فوق برنامه دانشگاه ها، پیشنهادها برای فعالتر شدن، عوامل بازدارنده فعالیت ها از دیدگاه مدیران و مسئولین فوق برنامه دانشگاه ها.

پرسشنامه جهت پاسخگویی به معاونت های دانشجویی ۳۸ دانشگاه دولتی کشور ارسال گردید و ۸۷ درصد دانشگاه ها (۳۳ دانشگاه) به پرسشنامه تحقیق پاسخ دادند. اطلاعات جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار EPI5 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج

اماکن ورزشی موجود در ۳۳ دانشگاه دولتی مورد مطالعه به شرح زیر بوده است: ۴۸/۵ درصد دانشگاه ها دارای استادیوم ورزشی، ۷۷/۸ درصد دارای سالن سرپوشیده، ۳۳/۳ درصد دارای استخر سرپوشیده، ۱۸/۲ درصد دارای استخر روباز، ۳۹/۴ درصد دارای زمین چمن فوتبال، ۳۶/۳ درصد دارای زمین خاکی فوتبال، ۶۹/۷ درصد دارای زمین روباز بسکتبال، ۵۷/۵ درصد دارای زمین روباز والیبال و ۴۵/۴ درصد دارای زمین تنیس بوده اند، در حالی که ۲۲/۲ درصد دانشگاه ها فاقد سالن سرپوشیده ورزشی و ۱۸/۲ درصد دانشگاه ها دارای بیش از ۳ سالن ورزشی می باشند. ۵۱/۵ درصد دانشگاه ها دارای وسایل کوهنوردی و ژیمناستیک، ۷۸/۷ درصد دارای وسایل بدنسازی و ۷۲/۷ درصد دارای تشک کشتی بوده اند.

جدول ۱- توزیع امکانات فراغتی دانشگاه ها

درصد	تعداد	امکان
۵۹/۳	۱۹	محل مطالعه نشریات
۴۰/۷	۱۳	اتاق تلویزیون
۲۵	۸	چایخانه
۸۷/۵	۲۸	سالن گردهمایی
۴۳/۷	۱۴	دیگر امکانات
۲۸/۱	۹	
۵۹/۳	۱۹	
۷۱/۸	۳۳	
۴۰/۶	۱۳	

یافته های تحقیق نشان می دهد که ۱۸/۷ درصد دانشگاه ها فاقد سالن گردهمایی و ۲۵ درصد دانشگاه ها دارای ۲ سالن گردهمایی می باشند.

از نظر سطح ساختار تشکیلاتی فوق برنامه ورزشی و غیرورزشی، ۱۸/۸ درصد فوق برنامه‌های غیرورزشی و ۱۲/۱ درصد فوق برنامه‌های ورزشی دارای سطح تشکیلاتی اداره کل هستند. ۳۰/۳ فوق برنامه ورزشی و ۲۸/۱ درصد فوق برنامه غیر ورزشی در سطح مدیریت و بقیه در سطح واحد مشغول به فعالیت بوده‌اند.

از نظر سلسله مراتب اداری، ۶۳/۶ درصد فوق برنامه‌های غیرورزشی و ۳۶/۳ درصد فوق برنامه‌های ورزشی دانشگاه‌ها زیر نظر مستقیم معاونت فرهنگی و دانشجویی قرار دارد. ۲۱/۲ درصد فوق برنامه‌های غیر ورزشی و ۳۳/۳ درصد فوق برنامه‌های ورزشی زیر نظر مدیریت امور دانشجویی انجام وظیفه می‌نمایند. در ۱۲/۱ درصد دانشگاه‌ها، فوق برنامه‌های ورزشی زیر نظر گروه تربیت بدنی دانشگاه است.

جدول ۲- پست‌های سازمانی

پست	درصد	
	ورزشی	غیر ورزشی
مدیرکل	۱۲/۱	۱۷/۹
مدیریت	۲۷/۳	۱۷/۹
معاون	۱۵/۲	۱۰/۷
کارشناس مسئول	۴۲/۴	۵۷/۱
کارشناس	۶۰/۶	۵۷/۱
کمک کارشناس	۳۳/۳	۴۲/۹
کارمند	۵۱/۵	۵۷/۱

پست مدیرکلی در هیچ کدام از فوق برنامه‌های ورزشی و غیر ورزشی دانشگاه‌ها تصدی نداشته است. در فوق برنامه ورزشی ۱۹ پست کارشناس مسئول و ۳۱ پست کارشناسی و ۱۹ پست کمک کارشناس با تصدی بوده‌است. در فوق برنامه غیر ورزشی ۲۹ پست کارشناس مسئولی و ۳۰ پست کارشناسی تصدی داشته است. تعداد پست‌های با تصدی کارمندی فوق برنامه ورزشی ۱۰۷ و غیر ورزشی ۴۸ بوده‌است.

جدول ۳- وضعیت نیروی انسانی شاغل در واحدهای فوق برنامه

فوق برنامه	کل		زن		مرد	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
ورزشی	۴۱۶	۷۵/۳	۱۰۴	۷۹/۴	۳۱۲	۷۳/۹
غیروورزشی	۱۳۷	۲۴/۷	۲۷	۲۰/۶	۱۱۰	۲۶/۱
جمع	۵۵۳	۱۰۰	۱۳۱	۱۰۰	۴۲۲	۱۰۰

نزدیک به یک چهارم نیروی انسانی فوق برنامه ورزشی و غیروورزشی، زن و سه چهارم آن مرد هستند. نزدیک به یک پنجم زنان شاغل در فوق برنامه در بخش غیر ورزشی و چهار پنجم آنان در فوق برنامه ورزشی خدمت می کنند. تعداد مردان خدمت کننده در فوق برنامه ورزشی چهار برابر فوق برنامه غیر ورزشی می باشد. میانگین نسبت تعداد کارکنان به دانشجویان در کل دانشگاه ها به ازای هر یک هزار نفر دانشجو ۳/۶۱ بوده است. این در حالی است که در دانشگاه تهران به ازای هر یک هزار نفر ۱/۹۵ نفر و در دانشگاه بیرجند در ازای همین تعداد دانشجو ۱۱/۱ نفر و برای دانشگاه الزهراء ۰/۸۲ نفر نیروی انسانی موجود بوده است.

میزان بودجه سرانه فوق برنامه ورزشی و غیر ورزشی در دانشگاه ها نیز بسیار متفاوت بوده است. بودجه سرانه در فوق برنامه ورزشی، در دانشگاه تهران ۵۵۰۰ ریال، در دانشگاه خواجه نصیرالدین طوسی ۷۵۰۰۰، در دانشگاه امیرکبیر ۱۷۵۸۷ ریال، در دانشگاه تربیت معلم تبریز ۱۰۷۴ ریال بوده است. به طور کلی در اغلب دانشگاه ها بودجه سرانه فوق برنامه غیر ورزشی بیشتر از ورزشی بوده است.

در دانشگاه ها برنامه های فراغتی بسیار متنوع است. (بغیر از فعالیت های ورزشی به سیزده نوع فعالیت فراغتی اشاره شده است). بیشترین برنامه های فراغتی دانشگاه ها، به فعالیت های ورزشی (۹۶/۶٪) و پس از آن نمایش فیلم (۹۰٪) گردش های دسته جمعی (۸۶/۶٪) و شهرهای سیاحتی و زیارتی (۸۳/۳٪) اختصاص داشته است. پایین ترین درصد فعالیت های فراغتی غیر ورزشی مربوط به کار با رایانه (۴۰٪) بوده است.

دانشگاه ها در ۲۱ رشته ورزشی فعال هستند. دانشگاه علم و صنعت در ۲۱ رشته، دانشگاه تهران در ۲۰ رشته، دانشگاه شیراز در ۱۹ رشته، دانشگاه تربیت معلم و صنعتی شریف در ۱۸ رشته و دانشگاه تبریز در ۱۷ رشته ورزشی فعالیت می نمایند. دانشگاه های بوشهر و تربیت معلم تبریز در ۵ رشته و

دانشگاه یزد در ۷ رشته ورزشی فعال هستند. ۱۰۰ درصد دانشگاه‌ها در رشته‌های ورزشی والیبال و تنیس روی میز فعال بوده و پس از آن فوتبال (۹۶/۹٪)، بسکتبال و کشتی (۹۳/۹٪) و دو میدانی و شطرنج (۹۰/۹٪) قرار دارد. مسئولین تربیت بدنی دانشگاه‌ها نیز اظهار داشته‌اند که دانشجویان بیش از همه به والیبال (دختران)، فوتبال (پسران)، تنیس روی میز و بسکتبال (دختران)، والیبال و بسکتبال (پسران) علاقه‌مند می‌باشند.

فعالیت‌های ورزشی فوق برنامه دانشگاه‌ها در سه بخش قهرمانی، آموزش و تمرینی غیر قهرمانی خلاصه می‌گردد. بنابر اظهار مسئولین فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های مورد مطالعه، اولویت برنامه‌های ورزشی به ترتیب قهرمانی (۴۱ درصد دختران و ۳۷/۵ درصد پسران)، آموزشی (۳۰/۲ درصد دختران و ۳۱/۵ درصد پسران) و تمرینی غیرقهرمانی (۲۸/۶ درصد دختران و ۳۰/۸ درصد پسران) بوده است که نشان دهنده توجه بیشتر به بُعد ورزش قهرمانی است. در طی سه سال (۱۳۷۱ - ۱۳۷۳) جمعاً ۴۴۶ کلاس آموزشی ورزشی جهت دختران و ۷۵۵ کلاس برای پسران در دانشگاه‌های کشور بر پا گردیده است که می‌توان گفت به طور متوسط هر دانشگاه در هر سال برای پسران ۶ کلاس آموزشی ورزشی برگزار کرده است. جمعاً ۹۳۹۵ نفر از دختران و ۱۵۳۷۰ نفر از پسران دانشجوی در کلاسهای فوق شرکت نموده‌اند.

در بخش مسابقات ورزشی رشته‌های گوناگون، پسران در رشته‌های والیبال، فوتبال، بسکتبال و کشتی و دختران در رشته‌های والیبال، بسکتبال، تنیس روی میز و شطرنج بیشترین تیمها را داشته‌اند. ۶۹/۷ درصد دانشگاه‌ها تا حد پنج تیم ورزشی به مسابقات دختران اعزام نموده و در بخش پسران ۳۱/۲ درصد دانشگاه‌ها بین ۶ تا ۱۰ تیم به مسابقات مختلف اعزام نموده‌اند.

جدول ۴- آمار کلی مسابقات انجام شده طی سال‌های ۷۱ تا ۷۳

نوع مسابقه	۱۳۷۱		۱۳۷۲		۱۳۷۳	
	دختران	پسران	دختران	پسران	دختران	پسران
بین دانشگاهی	۱۰۲	۲۴۶	۱۳۲	۳۳۹	۲۰۳	۴۴۳
بین دانشکده‌ای	۱۸۰	۶۴۱	۲۶۵	۱۲۴۸	۳۰۴	۱۳۴۲
انتخابی	۱۳۸	۳۲۱	۱۷۷	۴۳۰	۲۴۶	۵۴۲
جمع	۴۲۰	۱۲۰۸	۵۷۴	۲۰۱۷	۷۵۲	۲۳۲۷

آمار نشان می دهد که طی سه سال فوق ۱۷۰۷ نفر از دختران و ۶۴۸۶۸ نفر از پسران و جمعاً ۸۱۹۳۹ نفر از دانشجویان در مسابقات گوناگون ورزشی در سی و سه دانشگاه مورد مطالعه شرکت نموده اند.

یافته های تحقیق نشان می دهد که آمار مربوط به استفاده دانشجویان به صورت شرکت در فعالیت های آزاد ورزشی نیز طی سه سال فوق افزایش داشته است. در مورد دختران در سال ۱۳۷۱ حدود ۱۲۳۰۰ نفر، در سال ۱۳۷۲ حدود ۱۴۱۰۰ و در سال ۱۳۷۳ حدود ۴۲۸۹۰ نفر از امکانات ورزشی دانشگاه ها به صورت آزاد و برای تمرین استفاده نموده اند. این افزایش تعداد در مورد پسران دانشجوی نیز وجود داشته است. به طور کلی طی سه سال فوق الذکر ۶۹۴۰۲ نفر از دختران و ۲۹۹۳۸۳ نفر از پسران دانشجوی و جمعاً ۳۶۸۷۸۵ نفر از امکانات ورزشی فوق برنامه دانشگاه استفاده نموده اند (۱۸/۸ درصد دختران و ۸۱/۲ درصد پسران).

جدول ۵- آمار استفاده دانشجویان از فعالیت های ورزشی طی سال های ۷۱ تا ۷۳

نوع فعالیت ورزشی	دختران		پسران		کل
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
مسابقات ورزشی	۱۷۰۷۱	۲۰/۸	۶۴۸۶۸	۷۹/۲	۸۱۹۳۹
فعالیت های آزاد ورزشی (غیرمسابقاتی)	۶۹۴۰۲	۱۸/۹	۲۹۹۳۸۳	۸۱/۱	۳۶۸۷۸۵
آموزش ورزش	۹۳۹۵	۳۸	۱۵۳۷۰	۶۲	۲۴۷۶۵
جمع	۹۵۸۶۸	۲۰/۸	۳۷۹۶۲۱	۷۹/۲	۴۷۵۴۸۹

به عقیده مسئولین فوق برنامه دانشگاه ها، عوامل بازدارنده توسعه فعالیت های فراغتی، به ترتیب مربوط به کمبود امکانات و تأسیسات، کمبود بودجه و کمبود نیروی انسانی متخصص است. ارزیابی ۵۱/۶ درصد آنان از کار خودشان در حد خوب، ۱۶/۱ درصد خیلی خوب و ۲۵/۸ درصد متوسط بوده است. در این تحقیق ارتباط بین ارزیابی دانشجویان از امکانات تفریحی فراغتی دانشگاه با میزان استفاده دانشجویان از برنامه های فوق برنامه دانشگاه و همچنین ارتباط بین میزان موفقیت مسئولین فوق برنامه دانشگاه از دیدگاه دانشجویان با میزان استفاده دانشجویان از برنامه های فوق برنامه دانشگاه در حد $\alpha = 0/01$ معنی دار مشاهده گردیده است.

بحث و نتیجه گیری

توزیع امکانات و تأسیسات ورزشی در دانشگاه‌ها یکسان نیست. عدم وجود برخی از تأسیسات ورزشی در دانشگاه‌ها، عامل عدم پرداختن دانشجویان به ورزش می‌باشد. این وضعیت در تحقیقات قبلی نیز بیان گردیده است. کیان (۶) در سال ۱۳۴۶ به کمبود وسایل، اماکن و مربی در دانشگاه اشاره کرده و آن را علت اصلی رکود ورزش در بین دانشجویان دانشگاه تهران دانسته است. میرزایی (۸) در سال ۱۳۴۶ کمبود وسایل و امکانات دانشگاه تهران را از عوامل بازدارنده بهره‌برداری از اوقات فراغت دانشجویان دانسته است.

رواسی پور (۲) در سال ۱۳۵۶ به عدم وجود امکانات مناسب برای اوقات فراغت دانشجویان کوی دانشگاه تهران بویژه برای دختران دانشجو اشاره نموده است. مهدی پور (۷) در سال ۱۳۷۲ عدم وجود امکانات ورزشی مناسب در پنج دانشگاه بزرگ تهران را علت عدم موفقیت برنامه‌ریزی‌های ورزشی دانشگاه قید نموده است. صانعی (۳) و فوج الهی (۴) هر دو در سال ۱۳۷۳ به محدودیت امکانات ورزشی در دانشگاه‌ها اشاره نموده‌اند. البته همه یافته‌های ذکر شده از دیدگاه دانشجویان بوده است. این تحقیق با جمع‌آوری آمار اماکن مختلف ورزشی دانشگاه‌ها نشان می‌دهد که تمامی دانشگاه‌ها دارای استادیوم، سالن سرپوشیده و استخر شنا نیستند و همین کمبودها می‌تواند عاملی برای عدم گرایش دانشجویان به ورزش باشد، ولی علت اصلی نیست. برای ۳۶ درصد دختران دانشجویی که ورزش نمی‌کنند عادت نداشتن به ورزش، تنبلی و بی‌حوصلگی دو عامل اولیه در نپرداختن به ورزش و عامل سوم کمبود امکانات قید گردیده است. در مورد ۲۰ درصد پسرانی که ورزش نمی‌کنند نیز کمبود امکانات عامل سوم بوده و مشغله زیاد و تنبلی و بی‌حوصلگی عوامل اولیه و ثانویه ورزش نکردن بوده است. برای دختران ایجاد علاقه به ورزش از دوران کودکی و برای پسران بیان اهمیت ورزش و پیدا کردن وقتی در شبانه روز برای ورزش کردن را می‌توان توصیه نمود.

در مورد تشکیلات تربیت بدنی فوق برنامه دانشگاه‌ها، هنوز ساختار در خور آنها به وجود نیامده است. ۵۷/۶ درصد از تشکیلات فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌ها در سطح یک واحد می‌باشد. فقط ۳۶/۳ درصد فوق برنامه‌های ورزشی زیر نظر مستقیم معاونت دانشجویی و فرهنگی انجام وظیفه می‌نمایند. با توجه به اهمیت فعالیت‌های ورزشی و تنوع و وسعت و نیازهای آن، لازم است تمامی فوق برنامه‌های ورزشی مستقیماً زیر نظر معاونت دانشجویی انجام وظیفه نمایند و واسطه‌ای تحت عنوان مدیر کل امور دانشجویی یا مدیریت امور دانشجویی وجود نداشته باشد، بویژه اینکه امور دانشجویی با

بسیاری از مسائل دانشجویی درگیر می‌باشد. از طرف دیگر، حداقل ۱۰ دانشگاه مورد مطالعه در این تحقیق بالای ۷۰۰۰ نفر دانشجو داشته‌اند که با چنین حجمی از دانشجویان لازم است تشکیلات مناسبی داشته باشند و بتوانند خدمات ارزنده و کافی در اختیار دانشجویان قرار دهند. وضعیت پست‌های سازمانی در فوق برنامه غیر ورزشی از نظر داشتن تعداد کارشناسان مسئول و مدیران کل بیشتر از فوق برنامه ورزشی است ولی نیروی انسانی خدمت دهنده به فوق برنامه ورزشی بیشتر از فوق برنامه غیر ورزشی است. از ۵۵۳ نفر نیروی انسانی در پست‌های مختلف فوق برنامه، ۴۱۶ نفر آن در بخش ورزشی و ۱۳۷ نفر در بخش غیر ورزشی فعالیت می‌کنند. این وضعیت نشان دهنده اهمیت و حجم گسترده فعالیت‌ها در بخش فوق برنامه ورزشی است و ایجاب می‌کند که فوق برنامه‌های ورزشی در دانشگاه‌ها، دارای پست مدیرکلی و مستقیماً زیر نظر معاونت دانشجویی به خدمت پردازند. به شکل دیگری نیز می‌توان به این مسئله مهم نگرست. در دانشگاه‌ها معمولاً ۱۴ نوع فعالیت در بخش فوق برنامه وجود دارد که شامل ورزش، نمایش فیلم و سفرهای سیاحتی و زیارتی و غیره است. در ۹۶/۶ درصد دانشگاه‌ها فعالیت‌های ورزشی وجود دارد و وسعت فعالیت‌های دیگر در حد فعالیت‌های ورزشی نیست، در عین حال رشته‌های ورزشی دارای تنوع بسیار خوبی است. در ۱۰۰ درصد دانشگاه‌ها رشته ورزشی والیبال و تنیس روی میز وجود دارد و در ۹۳/۳ درصد دانشگاه‌ها رشته ورزشی بسکتبال و کشتی. در ۹۰ درصد دانشگاه‌ها فعالیت‌های مربوطه به دو و میدانی و شطرنج در جریان است و به طور کلی دانشگاه‌ها در ۲۲ رشته ورزشی فعالیت می‌کنند که با هیچ یک از فعالیت‌های فراغتی غیر ورزشی قابل مقایسه نیست.

در طی سه سال (۷۱ - ۷۳) جمعاً نزدیک به نیم میلیون نفر از دانشجویان دختر و پسر در فعالیت‌های ورزشی مسابقه‌ای و تمرینی و آموزشی شرکت نموده‌اند. این تحقیق نشان داد که تمامی اطلاعات و آمار فعالیت‌های فراغتی ورزشی و غیر ورزشی ثبت و ضبط نمی‌گردد. اگر آمار و ارقام دقیق همه فعالیت‌های ورزشی ثبت گردد، میزان فعالیت بیش از آمار ذکر شده خواهد بود. با وجود امکانات لازم و کافی، نیروی انسانی متخصص تربیت بدنی و تشکیلات مناسب و بودجه می‌توان برای فعالیت‌های فراغتی ورزشی دانشجویان برنامه‌ریزی‌های بسیار جامعی کرد.

اختصاص بودجه سرانه ورزشی دانشجویی یکسان برای دانشگاه‌ها، امکان توسعه و بهبود فعالیت‌های ورزشی را ممکن می‌سازد. این پژوهش نشان می‌دهد که بودجه صرف شده جهت فعالیت‌های فراغتی ورزشی و غیر ورزشی در دانشگاه‌ها یکسان نیست و به بزرگی و کوچکی دانشگاه‌ها

و حتی تعداد دانشجو نیز بستگی نداشته است، به طوری که بودجه سرانه ورزشی هزینه شده در دانشگاه تهران، در سال ۱۳۷۳، ۵۵۰۰ ریال و در همان سال در دانشگاه خواجه نصرالدین ۷۵۰۰۰ ریال بوده است، در حالی که دانشگاه بوشهر برای هر دانشجو ۳۱۰۰۷ ریال هزینه ورزشی نموده است. برای دانشجوی دانشگاه صنعتی شریف این مبلغ ۴۰۰۰ ریال بوده است. علت این اختلاف بودجه را می توان در تلاش و کوشش برخی از مسئولین تربیت بدنی و علاقه مندی مسئولین دانشگاه به ورزش و فعالیت های بدنی دانشجویان آن دانشگاه دانست و بالعکس، به هر حال پیشنهاد و تخصیص بودجه سرانه برای فعالیت های ورزشی دانشجویی به دور از جنسیت، اولین قدم در راه توسعه فعالیت های ورزشی دانشگاه هاست. با توجه به اینکه بیشترین زمان اوقات فراغت دانشجویان در بعدازظهرها بوده است و حجم قابل توجهی از دانشجویان در خوابگاه های دانشجویی زندگی می کنند. تأسیس اماکن ورزشی در مجاورت خوابگاه های دانشجویی در گرایش هر چه بیشتر دانشجویان به ورزش بسیار مؤثر خواهد بود. زمانی که از حدود ده هزار نفر از دانشجویان سؤال شد که برای فعالتر شدن فعالیت های فوق برنامه دانشگاه چه باید کرد، پاسخ داده شد: نیروی انسانی متعهد و متخصص، فراهم نمودن بودجه و امکانات بیشتر و مشارکت بیشتر دانشجویان لازم است.

منابع و مأخذ

- ۱- آقای، نجف. «بررسی وضعیت آموزشی رشته تربیت بدنی از دیدگاه دانشجویان»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تربیت بدنی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۶.
- ۲- رواسی پور، اعظم، میرهاشمی، افخم، رضوان، صدیقه. «بررسی نحوه گذران اوقات فراغت دانشجویان مقیم کوی دانشکده علوم اجتماعی و تعاون دانشگاه تهران». پایان نامه تحصیلی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۵۳.
- ۳- صانعی، سعید. «بررسی چگونگی گذران اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه تربیت معلم تهران با تأکید بر فعالیت های ورزشی»، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته تربیت بدنی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۷۳.
- ۴- فرج الهی، نصرت الله. «بررسی جایگاه تربیت بدنی و ورزش در گذران اوقات فراغت دانشجویان دختر دانشگاه تهران»، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
- ۵- کوزه چیان، هاشم. «ارزشیابی عوامل آموزشی نیروی انسانی، تأسیسات و تجهیزات، دانشکده های

- تربیت بدنی کشور در مقطع کارشناسی»، رساله دکتری دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۴.
- ۶- کیان، علی. «بررسی چگونگی گذران اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه تهران»، پایان نامه تحصیلی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۴۶.
- ۷- مهدی پور، عبدالرحمن. «بررسی جایگاه تربیت بدنی و ورزش در گذران اوقات فراغت دانشجویان پسر دانشگاه های تهران»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تربیت بدنی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۲.
- ۸- میرزایی، محمد. «تحقیقی در گذران اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه تهران»، پایان نامه تحصیلی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۴۶.

9- Reznik, John W., "Junior College Intramural - Recreation Programs : A Survey and Analysis, "Doctonal dissertation, University of Illinois, Champaign, 1972.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی